

IMPORTANCE AND RELEVANCE OF DUAL EDUCATION IN HIGHER AND PROFESSIONAL EDUCATION

Nilufar Khudoyberdiyeva

Karshi State University Pedagogical Institute First Stage Master

ANNOTATION

The article discusses the role and importance of dual education in higher and professional education. It is emphasized that the main purpose of the course is to improve the quality of professional training of students, combining the efforts of educational institutions and employers as a key factor in practical training. The concept of a dual vocational education system is based on strengthening the practical orientation in the training of specialists by combining educational and production processes, which significantly increases the professional mobility of graduates of educational institutions.

Keywords: Dual education, methodology, efficiency, student, education, higher, professionalism.

Аннотация

В статье рассматривается роль и значение дуального образования в высшем и профессиональном образовании, подчеркивается, что основной целью курса является повышение качества профессиональной подготовки обучающихся, объединение усилий образовательных учреждений и работодателей как ключевого фактора практическая подготовка. Концепция дуальной системы профессионального образования основана на усилении практической направленности в подготовке специалистов за счет совмещения учебного и производственного процессов, что значительно повышает профессиональную мобильность выпускников образовательных учреждений.

Ключевые слова: Дуальное образование, методика, эффективность, студент, образование, высшее, профессионализм.

Annotatsiya

Maqolada dual ta'limning oliy va professional ta'limdagi o'rni va ahamiyati haqida so'z borib, talabalarning nazariy bilimlarni ta'lim muassasasida, amaliy ko'nikmalarini esa bevosita ish joyida, ya'ni tashkilotda olish imkoniyatini yaratib berishi, dual ta'limining asosiy maqsadi ta'lim muassasasi va ish beruvchilarning sa'y-harakatlari amaliy mashg'ulotlarning asosiy omili sifatida birlashtirib, talabalarning kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishdan iborat ekanligi ta'kidlanadi. Kasbiy dual ta'limi tizimining kontseptsiyasi o'quv va ishlab chiqarish jarayonlarini birlashtirish orqali mutaxassislarni tayyorlashda amaliy yo'nalishni kuchaytirishga asoslanadi, bu esa o'quv muassasalari bitiruvchilarining kasbiy harakatchanligini sezilarli darajada oshirishi qayd etiladi.

Kalit so'zlar: Dual ta'lim, metodika, samara, talaba, ta'lim, oliy, professionallik.

Kirish

Dual ta'lim tizimi – ixtisoslashgan ta'lim turi bo'lib, talaba nazariy bilimlarni ta'lim muassasasida, amaliy ko'nikmalarini esa bevosita ish joyida, ya'ni tashkilotda olish imkoniyatini yaratib beradi. Dual ta'limning asosiy maqsadi ta'lim muassasasi va ish beruvchilarning sa'y-harakatlari amaliy mashg'ulotlarning asosiy omili sifatida birlashtirib, talabalarning kasbiy tayyorgarlik sifatini oshirishdan iborat. Kasbiy dual ta'limi tizimining kontseptsiyasi o'quv va ishlab chiqarish jarayonlarini birlashtirish orqali mutaxassislarni tayyorlashda amaliy yo'nalishni kuchaytirishga asoslanadi, bu esa o'quv muassasalari bitiruvchilarining kasbiy harakatchanligini sezilarli darajada oshiradi. Dual ta'lim tizimi samarali va moslashuvchan mexanizm bo'lib, turli soha korxonalarini tomonidan bozor iqtisodiyotining zamonaviy sharoitlarida talab yuqori bo'lgan malakali mutaxassislarni tayyorlash imkonini beradi. Dual ta'lim – ta'lim dasturining nazariy, o'quv-amaliy qismi professional ta'lim muassasasida, malaka hamda kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha ishlab chiqarish bilan bog'liq amaliy qism korxonalar (tashkilot)da tashkil etiladigan o'qitish turi hisoblanadi. Vazirlar Mahkamasi tomonidan 29.03.2021 yildagi «Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida»gi 163-son qarorida «Ta'lim to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq, shuningdek yoshlarning kasblar va mutaxassisliklarni egallashga bo'lgan qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash uchun keng imkoniyatlar yaratish maqsadida 2021/2022 o'quv yilidan professional ta'lim tizimida dual ta'lim tashkil etilishi qayd etilgan. Hujjatda Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish tartibi to'g'risida nizomda quyidagilar bayon etiladi:

- Dual ta'limni tashkil etish va uning bosqichlarini;
- Dual ta'limda o'quv jarayoni va ishlab chiqarish amaliyotini olib borish tartibini;
- Dual ta'lim ishtirokchilarining vazifalari, huquqlari va majburiyatlarini belgilashni.

Quvonarlisi Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimligi, manfaatdor vazirliklar va idoralarga quyidagi vazifalar topshirilgani dual ta'limning mamlakatimiz ta'lim tizimida nechog'li ahamiyatli ekanligidan dalolat beradi. Shu yilning mart oyiga qadar iqtisodiyot tarmoqlarida tegishli kasblar va mutaxassisliklar bo'yicha o'rta bo'g'in kadrlariga bo'lgan ehtiyojni muntazam o'rganib, dual ta'lim tizimini tashkil etish hamda bitiruvchilar bandligini ta'minlash yuzasidan tegishli chora-tadbirlar belgilab berildi. Xususan, aprelga qadar dual ta'lim tashkil etiladigan tashkilotlar bo'yicha Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligiga takliflar kiritib boorish Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, shuningdek tizimida professional ta'lim muassasalari bo'lgan idoralarga vazifa sifatida yuklatildi. Bunda quyidagilar amalga oshiriladi:

- O'quvchilarni haftada kamida ikki kun professional ta'lim muassasalaridagi o'quv jarayonlarida ishtirok etishlarini va qolgan ish kunlarida tegishli tashkilotlarda amaliy mashg'ulotlar bilan birga mehnat faoliyati olib borishlarini ta'minlash;
- Professional ta'lim muassasalarida dual ta'lim jarayonini tashkil etish ustidan tizimli nazorat o'rnatish;
- Dual ta'limni takomillashtirish va metodik ta'minotini mustahkamlash yuzasidan ilg'or xalqaro tajribalarni tizimli o'rganish ishlarini tashkil etish.

Tan olish kerakki, mamlakatimizda ta'lim muassasalari kadrlarga ehtiyoji bo'lgan tashkilotlar talaygina Qarorda shuningdek, shartnoma tashkilot va talabalar o'rtasida tuziladi, bunda talabaga muayyan ish taqdim etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Darvoqe, dual ta'limda o'quvchilar to'lov-kontrakt yoki davlat buyurtmasi bo'yicha davlat granti asosida ta'lim olishlari mumkin. Bunda esa to'lov-kontrakt miqdori tizimida Ta'lim muassasalari mavjud bo'lgan vazirlik va idoralar tomonidan O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi bilan kelishilgan holda belgilanadi. Aslida dual ta'limni tashkil etishning maqsad – O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirish, yirik va kichik biznes subyektlarida aholi, ayniqsa yoshlar va xotin-qizlarning bandligini ta'minlash hamda kambag'allikni qisqartirish uchun mehnat faoliyati bilan ta'limni uyg'unlashgan holda tashkil etish orqali malakali kadrlar tayyorlash hisoblanadi. Ma'lumotlarga qaraganda dual ta'lim – ta'lim dasturining nazariy, o'quv-amaliy qismi professional ta'lim muassasasida, malaka hamda kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha ishlab chiqarish bilan bog'liq amaliy qism korxonalar (tashkilot)da tashkil etiladigan o'qitish turi. Ya'ni, dual ta'lim dasturi esa ta'lim muassasasi va korxonalar (tashkilot)da bitiruvchiga muayyan kasb yoki mutaxassislik bo'yicha kasbiy faoliyatni malakali bajarishga qaratilgan professional ta'lim tayyorgarligining asosiy mazmunini belgilovchi ta'lim standartlari, malaka talablari, o'quv reja, o'quv dastur (modul)lari, o'quv va ishlab chiqarish amaliyoti dasturlaridan iborat hujjatlar to'plamidir. Bundan tashqari, dual tizimda ikki tomonlama va an'anaviy ta'lim tizimlari o'rtasidagi farqlar umumlashtiriladi. Rossiya Federatsiyasida ikki tomonlama ta'limni moliyalashtirishning mumkin bo'lgan manbalari taklif etiladi.

Dual ta'limning yana bir afzalliklarini dunyo mamlakatlari ta'lim tizimi misolida ham ko'rib chiqilsa, davlatning ijtimoiy-madaniy va iqtisodiy makonini tubdan o'zgartirish muqarrar ravishda ta'limga, shu jumladan kasbiy ta'limga ta'sir qilishini kuzatamiz. Bu kelajakdagi yuqori malakali mutaxassislarni sifatli tayyorlashni ta'minlaydigan kasb-hunar ta'limi tizimidagi yangi yondashuv. Qattiq professional mezonlar, shuningdek, hayotning turli sohalarida malakali mutaxassislarning tayyorgarligini oshirishni talab qiladi. Hozirgi kunda Rossiyadagi oliy o'quv yurtlari oliy ta'limni modernizatsiya qilish va isloh qilish muammolarini hal qilish zaruriyatini his qilmoqdalar. Mutaxassislarni ikki tomonlama tayyorlash tizimini joriy qilinishi kasb-hunar ta'limi samaradorligini oshirishda yangi qo'shimcha imkoniyatlar ochmoqda. Ma'lumki, muayyan sohada kadrlar, bizning fikrimizcha, sifat va miqdoriy jihatdan o'rganilishi kerak. Biz sifat jihatiga e'tibor qaratishimiz kerak deb hisoblaymiz va mutaxassislarning ta'lim darajasini, dual ta'lim tizimi qanday shartlarga javob berishini yaxshilash uchun mumkin bo'lgan yo'nalishlarni ko'rib chiqishga harakat qilamiz. Shvetsiya, Buyuk Britaniya, Germaniya, Yaponiya kabi mamlakatlarda ta'lim tizimlarini rivojlantirish tajribasi malakali mutaxassislarni sifatli tayyorlash uchun asos bo'lib xizmat qiladigan o'quv jarayoni va amaliyotini birlashtirish zarurligidan dalolat beradi. Germaniya ikkilamchi ta'lim tizimi tamoyillaridan foydalangan birinchi mamlakat bo'ldi (ushbu tizim 15 yildan beri ishlatib kelinmoqda). O'quv jarayonini amalga oshirish ishlab chiqarish faoliyatini stajer (talaba) sifatida sintez qilish va o'quv yurtida nazariy qismni o'rganish orqali amalga oshiriladi. Bundan tashqari, o'quv va amaliy vazifalarning bosqichma-bosqich murakkablashishi mavjud.

Ma'lumki, Germaniyadagi kasbiy ta'lim markazlashtirilmagan bo'lsa ham, u ma'lum bir standartga muvofiq qurilgan. Germaniyada 1981 yildan beri. "Kasbiy ta'limni rivojlantirish to'g'risida" (kasbiy ta'limni rejalashtirish va statistikada tartibga soluvchi vositalarni tavsiflovchi), "Yoshlarning mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonuni" (yosh o'quvchilarni himoya qilish choralari o'qilaydi), "Kasbiy ta'lim to'g'risida shartnoma" kabi qonun hujjatlari mavjud. o'qitish mashg'ulotlar ro'yxatiga mutlaqo mos keladi, hozirgi paytda 600 (1971 yildagi) dan 380 ta kasbga qisqartirildi. Kasblar sonining qisqarishi shu kabi faoliyat sohalari mutaxassislarni tayyorlash bilan birlashishi natijasida ro'y berdi. Ta'kidlash kerakki, kasblarning nomi, o'quvchilarning har bir kasbni o'zlashtirishi uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va ko'nikmalarning umumiyliigi, shuningdek namunaviy o'quv rejasi va yakuniy sertifikatlashtirish talablari ma'lum bir soha vaziri bilan birgalikda ishlab chiqilgan va kelishilgan. Ishlab chiqilgan hujjatlar huquqiy asos bo'lib, majburiydir. Bundan tashqari, davlat korxonaning kasb ta'limi xarajatlarini qoplashga harakat qilmoqda. Germaniyada dual ta'lim tizimini moliyalashtirish qariyb o'ttiz milliard evroni tashkil etadi. Ikki tomonlama ta'lim yordamida korxonalarining aksariyati o'zlarini ish beruvchilarning aniq talablari va talablariga javob beradigan malakali kadrlar bilan ta'minlaydilar, bu esa xodimlarni izlash, tanlash, moslashtirish xarajatlarini tejash imkonini beradi. Dual ta'lim bo'yicha turli adabiyotlarni o'rganib chiqqandan so'ng, biz bunday ta'limning juda ko'p foydali tomonlari borligini aniqladik.

Mulohaza va takliflar

Dual tizim sharoitida ta'lim nafaqat o'quv muassasalari, balki sanoat korxonalari, firmalar, tashkilotlarni o'z ichiga oladi. Dual ta'lim tizimining dasturlari nazariya va amaliyot tomonidan sinovdan o'tgan "nou-xau" ni birlashtiradi. O'zgarishlarning mazmunli mazmuni shundan iboratki, talabalar bir vaqtning o'zida ikkita ta'lim muassasasida: universitetlar va institutlarda - nazariy qismda, ishlab chiqarishda esa - amaliy ta'lim olishadi. Ikkilik tizim an'anaviy tizimdan ajralib turuvchi xususiyat sifatida butun o'quv davri davomida nazariya va amaliyotning almashinishini nazarda tutadi, bu esa olingan bilim va ko'nikmalarni qo'llash samaradorligi va samaradorligiga olib keladi. Dual ta'lim tizimi kasb-hunar ta'limi tizimidan farqli o'laroq, o'quv haftasining ko'p qismi korxonada amaliyotga, kichik qismi esa (1-2 kun) universitetga bag'ishlangan bo'lib, qoida tariqasida, dual ta'lim tizimi texnik va ijtimoiy-iqtisodiy sohalarda, qurilish, muhandislik sohalari ham qo'llaniladi. ko'rsatmalar. Ikkilik tizim ijtimoiy menejment, turizm menejmentida o'zini yaxshi isbotladi. Foyda Fakultetni potentsial ish beruvchi tomonidan to'g'ridan-to'g'ri baholash Ish bilan ta'minlanishning katta foizi Ishlab chiqarish talablariga maksimal darajada yaqinlashish Ishlab chiqarish muammolarini hal qilishda amaliy ko'nikmalar ishlab chiqilmoqda Bilim olish uchun yuqori darajadagi motivatsiya Byudjetga tushadigan yukni pasaytirish So'nggi o'n yilliklarda yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashni doimiy ravishda takomillashtirib borilishi tufayli ikki tomonlama ta'lim tizimi axborot texnologiyalari sohasida maqbul bo'lib qoldi. Germaniyada dual ta'lim tizimini joriy etishning amaliy tajribasi shuni ko'rsatadiki, bo'lajak mutaxassislarni tayyorlashning ko'p sohalari ijtimoiy sheriklar, mintaqalar va davlat o'rtasidagi kelishuv bilan tartibga solinadi. Muayyan yo'nalishdagi mutaxassislarni tayyorlash yoshlarga professional harakatchanlik va raqobatbardoshlikni ta'minlashga imkon beradigan kadrlar bozorining

talablari va talablariga asoslangan. O'qish muddati 3 yilgacha o'zgaradi. Korxonada amaliy mashg'ulotlardan o'tgan stajyorlar (shogirdlar) ish haqi olishadi. Tizim davlat va korxonalar tomonidan moliyalashtiriladi. Davlatning vakolati bu korxonada o'qitish, mintaqaning vakolati esa professional universitetda o'qishni o'z ichiga oladi. Korxonada o'quv jarayonini texnologiya talablariga javob beradigan zamonaviy uskunalar bilan to'liq ta'minlaydi. Yirik korxonada va tashkilotlar o'zlarining laboratoriyalarida va ustaxonalarida, kichik joylarda esa ish joylarida o'qitish imkoniyatiga egalar. O'qitishning boshlang'ich bosqichi ishlab chiqarish amaliyotining o'tishi bilan bevosita bog'liq va natijada oliy o'quv yurti bitiruvchisi potentsial ish beruvchiga tanlangan kasb yo'nalishi bo'yicha ko'p yillik amaliy tajribani namoyish eta oladi. Ikkilik tizim bo'yicha talaba moliyaviy jihatdan eng mustaqil hisoblanadi, chunki u o'qish davrida kichik bo'lsa ham maoshiga ega. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, u an'anaviy kasb ta'limi tizimida o'qiganlarga qaraganda nazariyani o'rganishga kamroq vaqt sarfladi. Bizning fikrimizcha, Rossiyada dual ta'lim olish uchun bir nechta manbalardan moliyalashtirish imkoniyatlarini ko'rib chiqish kerak, shubhasiz, xarajatlarning asosiy qismi davlat tomonidan qoplanishi kerak. Nodavlat moliyalashtirish manbalarining asosiy maqsadi o'qitish uchun yuqori darajadagi texnik va resurs uskunalari bo'lgan eng yangi o'quv laboratoriyalari, saytlar, ustaxonalar tashkil etish bo'lishi kerak. Rasmda mumkin bo'lgan moliyalashtirish manbalarini umumlashtirdik.

Xulosa

Dual ta'limning afzalliklari shundan iboratki, bunda talaba boshidanoq kompaniya xodimi bo'lib, o'sib borayotgan qobiliyatiga qarab topshiriq oladi. Agar kompaniya dual ta'lim muddati tugagandan so'ng talaba bilan mehnat shartnomasini tuzishga tayyor bo'lsa, kompaniya kompaniyaning ish jarayonini biladigan xodimni oladi. Talaba ham undan foydalanishi mumkin ko'proq tajribali hamkasblarning qattiq qobiliyatlari va yumshoq qobiliyatlari haqida bilim. Talaba real sharoitda rivojlanadi.

Adabiyotlar ro'yxati: Vazirlar Mahkamasi tomonidan 29.03.2021 yildagi «Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida»gi 163-son qaror qabul qilindi.

«Ta'lim to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi Qonuniga muvofiq, shuningdek yoshlarning kasblar va mutaxassisliklarni egallashga bo'lgan qiziqishlarini qo'llab-quvvatlash uchun keng imkoniyatlar yaratish maqsadida 2021/2022 o'quv yilidan professional ta'lim tizimida dual ta'lim tashkil etiladi.

Hujjat bilan quyidagilarni nazarda tutuvchi Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish tartibi to'g'risida nizom tasdiqlandi:

- Dual ta'limni tashkil etish va uning bosqichlarini;
- Dual ta'limda o'quv jarayoni va ishlab chiqarish amaliyotini olib borish tartibini;
- Dual ta'lim ishtirokchilarining vazifalari, huquqlari va majburiyatlarini belgilashni.

Qoraqalpog'iston Respublikasi Vazirlar Kengashi, viloyatlar va Toshkent shahar hokimligi, manfaatdor vazirliklar va idoralarga quyidagi vazifalar topshirildi:

- 1 martga qadar iqtisodiyot tarmoqlarida tegishli kasblar va mutaxassisliklar bo'yicha o'rta bo'g'in kadrlariga bo'lgan ehtiyojni muntazam o'rganib, dual ta'lim tizimini tashkil etish hamda bitiruvchilar bandligini ta'minlash yuzasidan tegishli chora-tadbirlarni belgilash;

- 1 aprelga qadar dual ta'lim tashkil etiladigan tashkilotlar bo'yicha Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligiga takliflar kiritib borish.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, shuningdek tizimida professional ta'lim muassasalari bo'lgan idoralarga quyidagilarni amalga oshirish topshirildi:

- O'quvchilarni Haftada Kamida Ikki Kun Professional Ta'lim Muassasalaridagi O'quv Jarayonlarida Ishtirok Etishlarini Va Qolgan Ish Kunlarida Tegishli Tashkilotlarda Amaliy Mashg'ulotlar Bilan Birga Mehnat Faoliyati Olib Borishlarini Ta'minlash;
- Professional Ta'lim Muassasalarida Dual Ta'lim Jarayonini Tashkil Etish Ustidan Tizimli Nazorat O'rnatish;
- Dual Ta'limni Takomillashtirish Va Metodik Ta'minotini Mustahkamlash Yuzasidan Ilg'or Xalqaro Tajribalarni Tizimli O'rganish Ishlarini Tashkil Etish.

Ta'lim muassasalari kadrlarga ehtiyoji bo'lgan tashkilotlar bilan shartnomalar tuzadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sibirskaya M.P. Professionalnoe obuchenie: Pedagogicheskie texnologii. – Sankt Peterburg, 2002.
2. Pedagogika professionalnogo obrazovaniya. Pod.red.V.A.Slastenina.-Moskva. «Akademiya», 2004 .
3. O'. Tolipov., M.Barakaev., SH.SHaripov. Kasbiy pedagogika. – T.:TDIU, 2001 yil.
4. I.Y.Tursunov., U.N.Nishonaliev. Pedagogika kursi. – T.: "O'qituvchi", 1997.